DASMESH GIRLS COLLEGE

BADAL (SRI MUKTSAR SAHIB)

(Affiliated to Panjab University, Chandigarh)

Organizes

National Seminar

(Sponsored by C.D.C, Panjab University, Chandigarh)

on

PUNJABI SAMVEDNA ATE PUNJABI SAHIT

(ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ)

23rd February, 2018

15B

This Certificate is awarded to Dr./Mrs/Ms. Gurjinder Kaur *from* MR Government College, fazilka *for*

Participation / Presentation in the seminar as a Delegate/Resource Person. He/She presented a paper on the topic: ਮੀਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਾਗਤ ਪਾਸਾਰ.

Principal
M.R. Govt. College
FAZILKA

ESTD.-1999

(Dr. Kulwant Kaur)
Co-ordinator, Seminar

(Mrs. Harpreet Kaur)
Co-Coordinator, Seminar

(Dr. S.S. Sangha)
(Director Seminar & Principal)

Scanned with CamScanner

ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ :

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਜਗਸੀਰ ਕੌਰ, ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ,
ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰਜ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਦਸਮੇਸ਼ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ
ਬਾਦਲ

Principal
M.R. Got. College
FAZILKA

Scanned with CamScanner

INTERNATIONAL PUBLISHERS
REPRESENTATION OFFICES
• 596 Street, Madera, California-93638
• 8 Automatic Rd, Unit 2C, Brampton L6S 3N5, Canada

ISBN: 978-93-5204-780-2

Punjabi Samvedna ate Punjabi Sahit
Editor
Dr. Kulwant Kaur
Associate Professor
Co-Editors Group :
Harpreet Kaur, Jagseer Kaur,
Veerpal Kaur, Navdeep Kaur, Amandeep Kaur
Assistant Professors, Punjabi Department
Dasmesh Girls College, Badal

2018

Published by Lokgeet Parkashan
Printed & bound at Unistar Books Pvt. Ltd.
301, Industrial Area, Phase-9,
S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)
email : unistarbooks@gmail.com
website : www.unistarbooks.com
Ph. +91-172-5027427, 5027429, 4027552

Principal
M.R. Got. College
FAZILKA

© *2018*
Produced and bound in India

All rights reserved
This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means(electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

Scanned with CamScanner

ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਾਗਤ ਪਾਸਾਰ

* ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਮੰਟੋ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੇਆਰਾਮ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਪਲਾਇਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਵਸੇ ਹਨ। ਮੰਟੋ ਆਪ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਟਿਕ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਅੰਦਰਲੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਨਾ ਦਿੱਲੀ, ਨਾ ਪੂਨੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੰਬਈ ਟਿਕਣ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ-ਲਾਹੌਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਘਾਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਝੰਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਤਲੋਗਾਰਦ, ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਜਬਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਦਾ ਕਾਲਜਾ ਵਲੂੰਧਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਟਕ ਕੇ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਵੀ ਲਿਆ। ਆਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਵੇਦਨਾਗਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਬਾਬੂ ਗੋਪੀ ਨਾਥ', 'ਹੱਤਕ', 'ਬੂ', 'ਮੰਮੀ', 'ਕਾਲੀ ਸਲਵਾਰ', 'ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ', 'ਠੰਡਾ ਗੋਸ਼ਤ', 'ਖੋਲ੍ਹ ਦੋ', 'ਟੇਟਵਾਲ ਦਾ ਕੁੱਤਾ' ਅਤੇ 'ਧੂੰਆਂ' ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਜ-ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ। "ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ, ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ '786' ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਬਿਸਮਿੱਲਾਹ'। ਇਹ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜਾ ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਮੋਮਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...ਉਹ ਕਾਗਜ਼ੀ ਮੰਟੋ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਗਜ਼ੀ ਬਦਾਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸਿਰਫ਼ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਂਜ ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਹਥੌੜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ।"[1]

ਮੰਟੋ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਹੋਏ ਫਸਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੰਟੋ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਤਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੁਰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

Principal
M.R.Govt. College
FAZILKA

---

* ਖੋਜਾਰਥੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਰਿਮਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।

Scanned with CamScanner

ਕੇ ਇਨਸਾਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਤਰ ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵੁਕ ਸਾਰਥਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਉੱਤਮ ਨਮੂਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਰਬੀਨਾ ਸ਼ਬਨਮ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੇਕੀ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਅੰਸ਼ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੋਪਾਸਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਬਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਗੰਦਗੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਫਿਰ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ।"[2]

1947 ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵੰਡਾਰਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਵਲੂੰਧਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੰਟੋ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਦਰਦਨਾਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਨੇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਬਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼, ਧਰਮਾਂ ਕੌਮਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਦ-ਬੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਵਲੂੰਧਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਚੈਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣਾ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਅੱਗ ਦਾ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਬਾਰੇ ਪੀੜ ਨਿੱਜੀ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਦਰਦ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੁਣ ਮੰਟੋ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।"[3]

1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਕਤਲੋਗਾਰਦ, ਲੁੱਟ-ਮਾਰ, ਨਾਰੀ-ਤਰੱਦਦ ਅਤੇ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜ ਆਦਿ ਭਾਵੁਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਲੂੰਧਰਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੀਨ, ਇਮਾਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ' ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮੰਟੋ ਨੇ ਪਾਗਲਪਨ ਦੇ ਦੋ ਧਾਰੀ ਮੈਟਾਫ਼ਰ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕਹੀਣ, ਅਮਾਨਵੀ ਤੇ ਨਿਰਾ ਪਾਗਲਪਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪਾਗਲ ਗੱਲਾਂ ਦੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝਾ ਦੀ ਟੁੱਟ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਥੀਮਕ ਚੌਖਟਾ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਵੇਦਨਾਗਤ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਚਿਹਨਕੀ ਪਰਤਾਂ ਪਾਗਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ

Scanned with CamScanner

ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ ਸਗੋਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਹ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਪੇਟਾ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਰਲ, ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ, ਬਦਸੂਰਤੀ, ਗੰਦਗੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੰਡੀਆਂ, ਦਲਾਲਾਂ, ਗਾਹਕਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।[5]

ਮੰਟੋ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਸਤੂਗਤ ਪਾਸਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਆਂਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਪਛਾਣ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵੇਰਵੇ ਥੀਮਕ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹਾਸ਼ੀਏ ’ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਡੰਬਣਾਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਾਸ਼ੀਏ ’ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਟੋ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੂਬੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਹਾਸ਼ੀਏ ’ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਜਲਾਵਤਨ, ‘ਮੰਟੋ ਬਕਲਮ ਖੁਦ’ (ਅਨੁਵਾਦਕ) ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ‘ਬੱਦਨ’, ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ, 2008, ਪੰਨਾ-8
2. ਡਾ. ਰਬੀਨਾ ਸ਼ਬਨਮ, ਭੂਮਿਕਾ, (ਸੰਪਾ. ਤੇ ਅਨੁ.) ਪ੍ਰੋ. ਬਲਦੀਪ, ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਮਸੀਹਾ, ਮੰਟੋ (ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ), ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2013, ਪੰਨਾ-11
3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-12
4. ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, (ਸੰਪਾ.), ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2002, ਪੰਨਾ-44
5. ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮੰਟੋ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਥੱਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਲੇ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ-ਜਲੰਧਰ, 1999, ਪੰਨਾ-9

Scanned with CamScanner

ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਟੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਗਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰਥਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੁਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵੁਕ ਸਥਿਤੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਈ ਸਾਂਝ ਤਿੜਕ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਰੱਦਦ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ' ਦੇ ਵਸਤੂਗਤ ਪਾਸਾਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਭਾਵ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ :

> ਜਦੋਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਵਾਹਗੇ ਦੇ ਪਾਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਫ਼ਸਰ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਪੁਛਿਆ, 'ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਕਿਥੇ ਏ? ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ?' ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਫ਼ਸਰ ਹੱਸਿਆ, 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਟੱਪ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਟਿਆ ਅਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਫੜ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗੇ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ' ਇੱਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ, 'ਉਪੜ ਦੀ ਗੜ ਗੜ ਦ ਐਨਕਸ ਦੀ ਬੇਧਿਆਨਾ ਦ ਮੂੰਗ ਦ ਦਾਲ ਆਫ ਦੀ ਟੋਭਾ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨ।' ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲੱਤਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਲੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਕਤ ਉਹਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ।...ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਚੁੱਪ ਖਲੋਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਘ 'ਚੋਂ ਅਸਮਾਨ ਚੀਰਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਚੀਕ ਨਿਕਲੀ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਕਈ ਅਫਸਰ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਧਰ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਏਧਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸੀ। ਵਿਚਕਾਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟੋਟੇ 'ਤੇ ਜਿਹਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਪਿਆ ਸੀ।[4]

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਮੰਟੋ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਧਰੋਹਰ ਹੈ। ਡਾ. ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮੰਟੋ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੀ ਤਾਕਤ, ਸਿਆਸਤ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਅਧੀਨ

Scanned with CamScanner

Indexed Journal
Refereed Journal
Multidisciplinary Journal
www.allresearchjournal.com

ISSN (Online): 2394-5869
ISSN (Print): 2394-7500
Impact Factor (ISRA): 5.2
Peer Reviewed Journal

International Journal of Applied Research

Volume 3 Issue 6 Jun 2017 Monthly

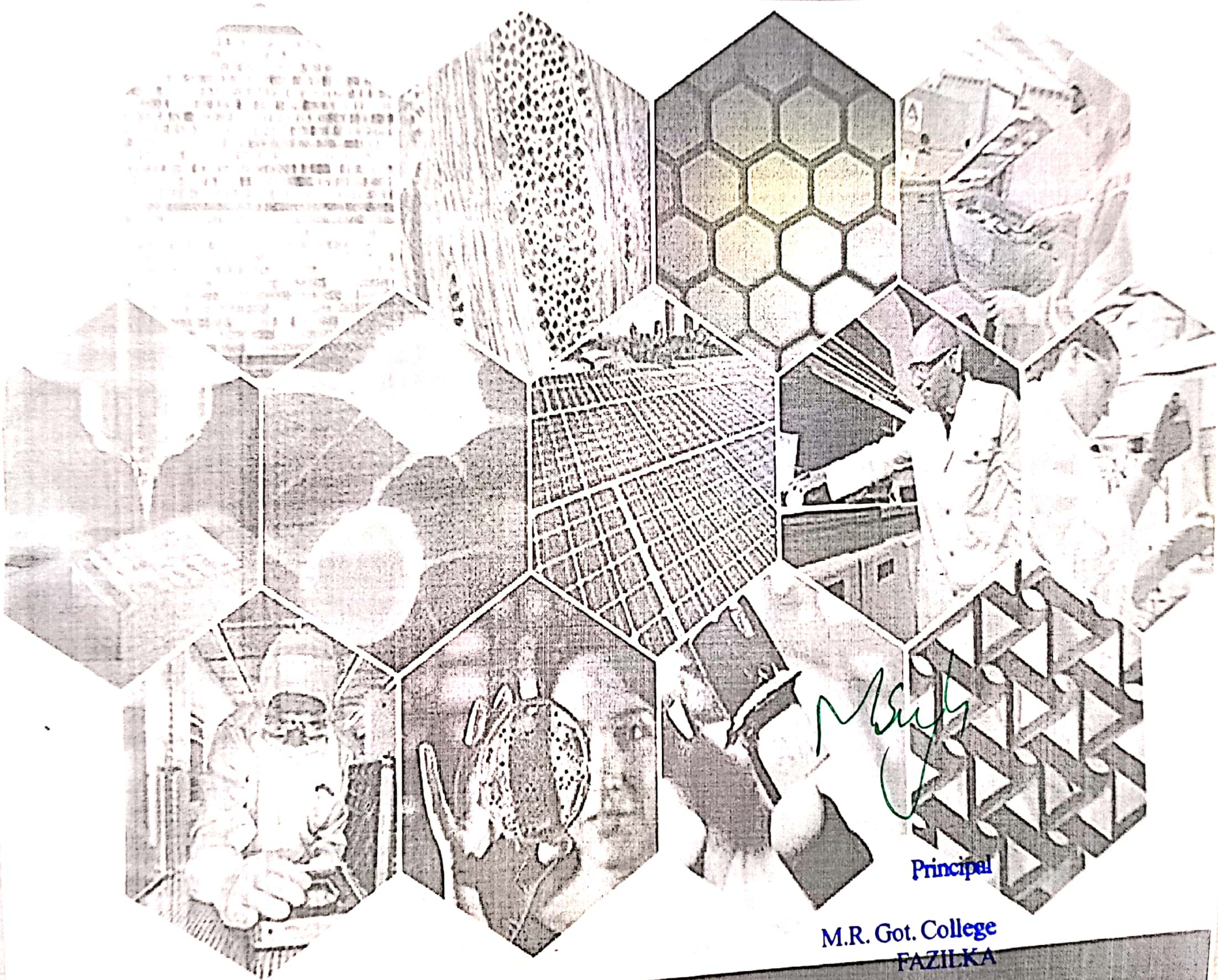

Principal
M.R. Got. College
FAZILKA

Research Journals
Delhi, India

Scanned with CamScanner

International Journal of Applied Research

(ISSN Online: 2394-5869)
(Print-ISSN: 2394-7500)

Volume- 3 Number- 6 June 2017

Publisher By:

Research Journals

169, C-11, Sector-3, Rohini, Delhi-110085

Toll Free No.: 18001234070

Mob.: +91-9711224068

Scholar

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

J-Gate

The Largest E-Journal
Database & Gateway

Principal

M.R. Got. College
FAZILKA

Scanned with CamScanner

2018 - 19

RIMT UNIVERSITY

3rd National Conference on Research, Innovation and Sustainable Development

RIMT University, Mandi Gobindgarh-147301, PUNJAB.

Certificate of Participation

This is to certify that Dr./Mr./Miss Ranjeet Kaur, Research Scholar of RIMT University has Participated in the 3rd National Conference on Research, Innovation and Sustainable Development at RIMT University, Mandi Gobindgarh, Punjab, India on 6th September 2019.

He/She presented a paper on Alienation in the Female Protagonist Sita of Where Shall We Go This Summer? by Anita Desai.

Mandeep Singh
Dr. M S Bindra
Convener

Dr. R K Maheshwary
Convener

B S Bhatia
Dr. B S Bhatia
Conference Chair

Principal
M.R. Govt. College
FAZILKA

Dr. A S Chawla
Vice Chancellor

Scanned with CamScanner

ISSN Print: 2394-7500
ISSN Online: 2394-5869
Impact Factor: 5.2
IJAR 2017; 3(4): 622-624
www.allresearchjournal.com
Received: 04-04-2017
Accepted: 03-03-2017

Ranjeet Kaur
MR Government College
Fazilka, Department of
English, Punjab, India

Alienation in the female protagonist Sita of where shall we go this summer- by Anita Desai

Ranjeet Kaur

Abstract

Alienation arises when someone doesn't feel himself able to reconcile with the existing norms and values. Existence becomes meaningless to him who doesn't cope up with the situations. This fills their heart with up rootedness, estrangement from their partner. Marital maladjustment is the another cause of marital alienation which is prevalent these days. This alienated state is found in Sita, *Where Shall We Go This Summer*, a novel written by Anita Desai.

Alienation is a state where one person fails to maintain her identity that leads him to get affected by psychological problems. He feels absurd to himself, towards society. When this state comes it is called alienation. Sense of alienation exists in persons in some extent or other. No person is found fully sensible or fully alienated. Human beings are social animals. They have to play their roles in the society whether they like it or not. Human beings have to make efforts to keep their social circle to function well. But when they caught themselves in difficult situations, mostly people give up doing anything and they become alienated.

The Oxford dictionary of Psychology defines the word alienation as,

"Turning away; inducing someone to become indifferent or hostile or causing their affections to be diverted the state of being an outsider or feeling detached from society, a state in which one's emotions are experienced as foreign so that the self and the outside world appear unreal."

Alienation reveals out of the psychological problems faced by human beings. Persons who try to discover the real meaning of life falls in the flux of mud from which they put the question on their existence, they say, "what does it mean to exist?"

Anita Desai has portrayed her female characters from psychological and sociological point of view. In literature readers come through various types of females who suffer, fight and win their battle. As Sita in *Where Shall We Go This Summer*. Sita who lives a life of ease and comfort suddenly gets bored and feels herself isolated from society and family. For this she decided to leave to a lonely place and went their to regain her lost strength.

The aim of this paper is to deal with the psychological problems faced by female protagonist of the novel which makes her alienated from society, family and from herself. Sita becomes alienated due to her disturbed childhood, neglected behaviour of her parent's and with the feelings of pity with which Raman has married her. All this affects her badly and makes her isolated from society and herself.

Keywords: Alienation, protagonist sita, summer, Anita Desai

Where shall we go this summer- Sita

This novel of Anita Desai presents the yearning for love and affection of Sita, the protagonist. She suffered isolation and alienation due to her bad childhood experience, lack of parents affections, and disharmony in her relationship with her husband, Raman. There a gap between the two, Sita is very emotional rather Raman is very practical and reserve He never expressed his love towards Sita but it doesn't mean that he doesn't love her. Th novel presents the alienation of a woman, a wife and a mother who is affected by society a family.

Sita is very similar to Maya, has psychological problems, suffers from isolation dejection, but a bit different to her. Sita being a married woman, mother of four children fifth is going to be born, is feeling alone in her own house. Raman her husband businessman, a factory owner lives busy in her office and has never given enough tin Sita. But it doesn't mean Raman doesn't love her. Their growing children are beco Independent; they are too busy in their own affairs.

Correspondence
Ranjeet Kaur
MR Government College
Fazilka, Department of
English, Punjab, India

Scanned with CamScanner

2018-19

RIMT UNIVERSITY

2nd National Conference on Recent Advances in Multidisciplinary Research
RIMT University, Mandi Gobindgarh-147301, PUNJAB.

Certificate of Participation

This is to certify that Dr./Mr./Miss Ranjeet Kaur, Research Scholar *of* RIMT UNIVERSITY *has Participated/Attended the National Conference on* Recent Advances in Multidisciplinary Research *at* RIMT University *Mandi Gobindgarh, Punjab, India on* 2nd November 2018.

He/She presented a paper on female characters presented in the writings of Anita Desai and Manju Kapur (A Comparitive study)

Dr. R K Maheshwary
Convener

Dr. B S Bhatia
Conference Chair

Principal
M.R. Govt. College
FAZILKA

Dr. A S Chawla
Patron & Vice Chancellor

Scanned with CamScanner

International Journal of Applied Research

ISSN Print: 2394-7500
ISSN Online: 2394-5869
Impact Factor: 5.2
IJAR 2017; 3(6): 549-552
www.allresearchjournal.com
Received: 06-04-2017
Accepted: 10-05-2017

Ranjeet Kaur
Rimt University Mandi Gobindgarh, Punjab, India

Female characters portrayed in the selected novels of Anita Desai and Manju Kapur (A comparative study)

Ranjeet Kaur

Abstract

In a comparative study a reader gets an idea of different literature and studies the literature thoroughly To study a literature theories are needed. Most of the writings of female writers are written from feministic point of view. Feminism is a theory to highlight the fights, struggles of female against the traditional, male-dominated society. Various writers have presented this struggle of women through their writings. Of which Anita Desai and Manju Kapur have presented their female characters very well. They are following Indian traditions as well as opposing these rituals at the same time. Maya, Sita, Sarah, Nanda Kaul all are being presented by Anita Desai as the victims of time and society. All are fighting to have their self-identity, but all of them never go against their rituals, never give up their duties instead they bend in front of the situation. Who doesn't bend she makes her life end. On the other hand, Virmati, Shakuntla, Astha, Nina, Shagun, Ishita all these women are presented by Manju Kapur They have fought till last and get what they want to. They go against the wishes of their family and society.

Keywords: characters portrayed, anita desai, manju kapur

Life and characters portrayed by Anita Desai

Anita Desai was born on 1937, she is nourished under a mixture of two cultures: one is of Germany and second is of India. English is her literary language. She has written many novels, short stories, and poems. *Cry The Peacock* is her first novel. In this novel, she has presented her protagonist from a psychological point of view. Maya, the protagonist is overprotective by nature. Her father takes care of her; his protective nature has made her dull. She can't take decisions of her own. In a male-dominated society, women are supposed to live under the shadows of the male members of their family. No protest, no opposition to reform their status is done by women. Women mould themselves as a rubber band according to their needs. Women think of themselves as decorative pieces of the houses.

Maya is just like a typical Indian woman, who never goes against the wishes of the family, nor she raises any voice. Instead, she is suffering from self-exile and mismatch of their views. She feels frustrated and becomes a victim of the traditional rituals. The aim of Anita Desai is to present her characteristics behaviour and her response to the situations. Maya cannot hold her situation and become mad. In her insanity, she has killed her husband and committed suicide at last. A famous critic Pathak has described about Maya as,

> "It gives expression to the long-smoother wail of a leveraged psyche, the harrowing tale of a blunted human relationship being told by the chief protagonist herself. (Pathak 20)

Sarah is the protagonist of her second novel, *Bye Bye Blackbird*. She always lives in a puzzled state of mind. She is nowhere, absurd, feeling exiled within her own country. After being a wife of an Indian man, she has lost her own identity and recognition in society. She is caught in two cultural conflicts, where to go, what to do and how to do. Sarah finds herself,

Principal

> "In the middle of a mud from, she can't go anywhere. She longs for higher density as an Indian or English. She said who she was; she had no [illegible] over there to erase. She played each day in the morning at school and one in the evening at night. They were born and when he was not playing, then she was nobody. where was Sarah? (BBC 35)

M.R. Govt. College
FAZILKA

Correspondence
Ranjeet Kaur
Rimt University Mandi Gobindgarh, Punjab, India

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 9 Issue 1, January 2019,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

Lesbian relationship in the life of Astha of A Married Woman by Manju Kapur

Mrs. Ranjeet Kaur
Research Scholar
RIMT University MANDI Gobindgarh

AMarried Woman(2002) created a sensation after its publication.This novel deals with the sensitive issue of lesbian relationship. Women are now becoming aware of their status. This novel has been written in the background of the controversy of BabriMasjid and Ram Janam Bhoomi. Evena fresh idea of a relationship is put forward in this novel. It has changed the entire atmosphere of India. Once again the protagonist of this novel plays the role of an ultra modern woman, who wants to have her own space and identity, breaks the old traditions of the society.

Astha, the protagonist of the novel is the only child in her family. Born in a modern family and being well educated and attractive, she always dreams of a young man who is handsome enough to hold her in his manly embrace.She gets attracted by Bunty, an Army Cadet at NDA, in her teenage.She is always dreaming about him and they always write letters to each other. But Astha's mother comes to know of this relationship, and she complains about this to Bunty's parents.After this complaint, their relationship ends. Her parents keep an eye on her and control her outings. Soon the episode ends and Astha starts doing her routine works.

After sometime she gets attracted towards Rohan and gets involved with him. She is very passionate in love making. Rohan and Astha kiss each other, and getready to do anything. She has to gratify her feelings of love, and her hunger for love is described in the following lines,

> "All she wanted was for him to start, so that the world could
> fall away, and she be lost. This is love, she told herself, no
> wonder they talk so much about it."(AMW,28)

Againthis relationship ends because of Rohan's going away from the country to Oxford for higher studies. Astha is fond of writing diary; her mother gets the diary and reads all

International Journal of Research in Social Sciences
Vol. 9 Issue 1, January 2019,
ISSN: 2249-2496 Impact Factor: 7.081
Journal Homepage: http://www.ijmra.us, Email: editorijmie@gmail.com
Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A

entries. She always writes about her meetings with the boys whom she has an affair with. On being asked by her mother, Astha answers her mother very cleverly that she is writing about her feelings, imagination, and nothing else. After reading her diary, her mother thinks that Convent Education has spoiled her daughter's mind. After Rohan's departure to Oxford this relationship also ends.

Astha's father wants her to go in for competitive exams and sits for an IAS. But Astha doesn't take it seriously. So her [illegible]ing a boy for Astha. The family gets Hemant, an M.B.A. from abroa[illegible] Astha gets married with Hemant, belongs to a bureaucratic family.T[illegible] Vihar, a posh colony in New Delhi. She has all the facilities available in the house, and starts enjoying her life fully. But after some time she starts making complaints of being alone. Even after having all the comforts

Scanned with CamScanner